

COMUNICACIÓ NÚM. 05 RECERCA	TÍTOL COMUNICACIÓ La participació de l'alumnat d'origen estranger en els processos de mediació escolar: il·lustració d'una doble rasant que amaga una discriminació no admesa
INSTITUCIÓ Centre d'Estudis i Recerca en Migracions Grup EMIGRA - UAB	AUTOR/A Rita Villà Taberner

Resum

Aquesta comunicació mostra una primera anàlisi en curs sobre els resultats específics referents a l'alumnat estranger obtinguts en el treball empíric del *Llibre blanc de la mediació a Catalunya*.¹ Aquests resultats fan referència a la participació de l'alumnat de nacionalitat estrangera en els diversos rols del procés de mediació escolar i posen en evidència les contradiccions entre les dades qualitatives, que ens permeten reconstruir les representacions, i les dades quantitatives, que ens permeten reconstruir l'abast i el tipus de participació. Observem com la participació de l'alumnat d'origen immigrant en els processos de mediació és superior a la de l'alumnat d'origen autòcton, però les percepcions recurrents ho neguen. Els resultats, doncs, revelen una doble argumentació amb relació a la participació de l'alumnat d'origen divers en el procés de mediació, que utilitza de manera positiva o negativa les mateixes característiques en funció de si es tracta d'alumnat autòcton o d'origen estranger.

Aquesta invisibilitat se suma a un segon nivell d'anàlisi, en el qual es constata una negació explícita total de l'existència de pràctiques discriminatòries per motius d'origen als centres educatius, que en fa molt difícil el tractament. Finalment, observem com els documents legals dificulten el procés d'una resolució restaurativa en aquells casos en els quals es vulgui abordar aquesta problemàtica doblement oculta.

¹ El *Llibre blanc de la mediació a Catalunya* ha estat dirigit pel Dr. Pompeu Casanovas (IDT-UAB). És un encàrrec del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya elaborat amb el finançament de la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona. L'equip responsable del capítol de mediació escolar està format per la Dra. Silvia Carrasco (directora) (EMIGRA-UAB), la Sra. Rita Villà (EMIGRA-UAB), la Dra. Maribel Ponferrada (EMIGRA-UAB i Juan de la Cierva-UB) i la Dra. Elisenda Casañas (GREFA-UAB). L'explotació específica corresponent a l'alumnat d'origen estranger forma part de la tesi doctoral de l'autora d'aquesta comunicació amb una beca predoctoral FI de l'Institut Català Internacional per la Pau.

Objectius

- Identificar i analitzar la representació i la participació atribuïdes a l'alumnat d'origen immigrant als centres educatius de secundària quant a la seva relació amb els conflictes existents, a partir dels resultats específics referents a l'alumnat de nacionalitat estrangera en comparació amb els referents a l'alumnat de nacionalitat espanyola, contrastant diversos tipus de resultats obtinguts en el treball empíric pel *Llibre blanc de la mediació a Catalunya*.
- Evidenciar com la major participació indicada en les dades quantitatives no es correspon amb els resultats qualitatius, que de manera contradictòria no incorporen un coneixement explícit de l'alumnat d'origen immigrant als processos de mediació escolar. Analitzar els perquès d'aquesta contradicció i emmarcar-los en un procés més ampli de negació de pràctiques discriminatòries per motius d'origen als centres educatius, que dificulta encara més la possibilitat de tractament. Finalment, apuntar les traves legals per resoldre aquest tipus de conflictes de manera constructiva, en el cas que hi hagi voluntat.

Metodologia

Les dades quantitatives sorgeixen del qüestionari sobre mediació escolar administrat als 253 centres participants en el programa Convivència i mediació escolar del Departament d'Educació fins al 2009. Les dades qualitatives s'han obtingut a partir d'entrevistes semiestructurades efectuades a membres de la comunitat educativa d'una mostra de cinc centres de secundària, escollits en funció de la seva posició en el programa de mediació escolar quant a valoració inicial i resultats obtinguts, i tenint en compte de manera subsidiària la composició de la població del centre, la seva ubicació geogràfica, la mida del centre i la titularitat. En paral·lel, s'ha fet una anàlisi documental exhaustiva del marc legal existent sobre conflicte i mediació escolar, amb una explotació específica de la literatura internacional i local sobre orientacions conceptuals, programes i experiències, per tal d'emmarcar les recomanacions que se'n derivin.

Resultats

Els centres de la mostra engloben un total de 100.714 alumnes, prop d'una quarta part del total de Catalunya, amb un percentatge del 13,76 % d'alumnat de nacionalitat estrangera. Aquest percentatge és similar al global de Catalunya, que durant el curs 2008-2009 tenia el 14,22 %² d'alumnat d'origen estranger.

Tal com mostren els resultats de la recerca del *Llibre blanc de la mediació a Catalunya*,³ les mediacions en l'àmbit escolar s'han centrat, en bona part, en la resolució de petits conflictes entre l'alumnat. Els centres les consideren una eina eficaç de gestió de desavinences que no estan regulades en l'RRRI, o bé quan aquest no ofereix solucions òptimes a llarg termini. Es tracta, per tant, de petits conflictes que causen friccions més o menys duradores entre individus i que, a la llarga, poden afectar el clima global de la classe o del centre. La mediació escolar ofereix recursos per a una resolució pactada pels mateixos implicats, però més enllà del conflicte particular, es veu com una eina pedagògica que ha d'educar en la gestió autònoma del conflicte com a part del procés global d'aprenentatge de valors. És per això que en la majoria de centres opten per atorgar a l'alumnat el grau més alt de protagonisme possible, fent també que els mateixos alumnes actuïn com a mediadors.

Ara bé, no tot l'alumnat participa en el procés de la mateixa manera. Pel que fa a l'alumnat d'origen estranger, si bé, com hem dit, són el 13,76 % del total d'alumnat, ocupen el 19,07 % del total d'alumnes mediadors, i en el cas dels mediats, són el 25,10 %, una quarta part. Per tant, aquest alumnat participa amb més proporció en els processos de mediació que els alumnes autòctons. Aquest fet ens podria fer pensar que és perquè està més involucrat en conflictes, però les dades ens mostren que els alumnes que participen en aquests processos són aquells que tenen la voluntat de millorar les seves relacions amb l'entorn on conviuen diàriament, i no precisament els que adopten actituds contràries i conflictives generalitzades.

El gran interrogant apareix quan es comparen aquests resultats amb l'anàlisi de les entrevistes. Aleshores, els responsables de mediació dels centres afirmen que la participació en aquests processos de l'alumnat d'origen estranger és minoritària o inexistent. Els arguments que donen són essencialment culturalistes o lingüístics quan es tracta de la seva suposada

² Departament d'Educació, Estadística d'Educació.

³ Carrasco, S.; Villà, R.; Ponferrada, M.; Casañas, E. «La mediació en l'àmbit escolar». A: Casanovas, P. (coord.) *La mediació a Catalunya: perspectives sociològiques i jurídiques*. Barcelona: Huygens, 2010 (en premsa).

manca de participació en el procés com a mediats, i remetent a la confiança, en el cas de la seva actuació com a mediadors.

La visió distorsionada d'aquest alumnat per part del professorat afavoreix el malbaratament d'uns coneixements diversos que podrien enriquir l'experiència escolar de tot l'alumnat, però el més preocupant és el fet que el que s'assenyala com a barreres principals per a la participació en els processos de mediació de l'alumnat de nacionalitat estrangera són, en realitat, les característiques que aquests mateixos professors apunten de manera global a la introducció de la mediació a l'escola i que, en molts casos, fins i tot assenyalen com a punts forts d'aquest procés. Així, la manca de cultura de la mediació és un argument recurrent en tots els entrevistats, que reconeixen la novetat del procés i en valoren la dificultat, i també la importància d'ensenyar una nova manera de resolució de conflictes diferent a aquella a la qual estem acostumats. Pel que fa a la confiança, és un dels elements clau que s'assenyala de manera recurrent. Un procés de mediació requereix maduresa, capacitat de gestió del conflicte i un grau de confidencialitat total. La participació de qualsevol alumne, per tant, requereix la màxima confiança cap aquest/a, més quan en molts dels centres no hi ha cap adult present durant el procés.

Podem articular aquesta doble argumentació, fonamentada en l'origen de l'alumnat, amb el discurs predominant de la negació de racisme als centres educatius. Tal com mostren els resultats qualitius, els diversos membres de les comunitats educatives neguen explícitament que hi hagi racisme dins els centres, i admeten només petits conflictes individuals en els quals l'origen o l'aspecte s'utilitza com a insult, com un dels recursos que tenen els adolescents a l'hora d'enfrontar-se. Al nostre país, Serra ja va mostrar la negació explícita del racisme a secundària, coexistent amb un discurs antiracista i intercultural que no per oficial es correspon amb la realitat (Serra, 2001).⁴ Si bé l'autor centra la seva investigació en els discursos i actituds de l'alumnat, en les conclusions finals també apunta: "Una de les responsables de la violència racista i del deteriorament de les relacions interètniques en general, és la postura ambigua, contradictòria, ambivalent, que mostra l'escola (i la societat) envers els col·lectius d'immigrants" (Serra, 2001, 718).

⁴ Carrasco, Ponferrada, Villà i Miró arriben a conclusions similars en l'estudi *Convivència i confrontació entre iguals als centres educatius* (2007), que va servir de base per a l'informe extraordinari del Síndic de Greuges *Convivència i conflictes als centres educatius* (2006).

Aquesta responsabilització de la institució és també destacada a la literatura internacional. Seguint l'argumentació sobre el racisme institucional proposada per Gillborn, per eradicar-lo primer és necessari admetre'n la presència als centres educatius. Aquesta és la definició que proposa:

Collective failure of an organisation to provide an appropriate and professional service to people because of their colour, culture, or ethnic origin. It can be seen or detected in processes, attitudes and behaviour which amount to discrimination through unwitting prejudice, ignorance, thoughtlessness and racist stereotyping which disadvantage minority ethnic people.

The Stephen Lawrence Inquiry, Macpherson, 1999: 28, citat a Gillborn, 2006: 3

Si bé la majoria d'autors han abordat aquesta discriminació amb relació a les diferències de rendiment de l'alumnat en funció del seu origen, les dades presentades aquí mostren com aquesta també es fa evident en l'àmbit del conflicte i les seves possibles solucions.

Finalment, un darrer interrogant. Si bé la mediació es considera una eina altament adequada per resoldre conflictes entre iguals, el Decret de drets i deures de l'alumnat⁵ que la regula —i de manera general la nova Llei d'educació de Catalunya— considera les humiliacions o vexacions amb motivacions racials o xenòfobes com a particularment greus dins les conductes greument perjudicials per a la convivència i que explícitament queden fora dels possibles àmbits d'intervenció de la mediació. Per tant, si el racisme no es reconeix als centres educatius al si de l'estructura institucional, i l'única presència reconeguda són petits enfrontaments considerats sense importància però que amb el reglament a la mà no es poden tractar utilitzant la mediació, quines mesures hi ha als centres educatius per protegir aquest alumnat de la discriminació o, més encara, per poder-la denunciar?

⁵ Decret 279/2006.

Conclusions

En aquesta comunicació hem exposat dos nivells de resultats empírics que il·lustren la doble situació d'invisibilitat i vulnerabilitat que viu l'alumnat d'origen estranger als centres educatius de secundària amb relació a la gestió de la conflictivitat. Hem demostrat com l'alumnat de nacionalitat estrangera participa més activament que l'alumnat autòcton en els diferents rols de la mediació escolar. Aquests resultats, obtinguts a partir de l'anàlisi del qüestionari, contrasten amb els de les entrevistes, on es nega la participació d'aquest alumnat en els processos de mediació argumentant incompatibilitats culturals o lingüístiques. Les conclusions principals, a tall de noves hipòtesis de treball, que contextualitzen la doble argumentació que el professorat utilitza a l'hora de parlar de participació o no en funció de l'origen de l'alumnat són:

- L'alumnat d'origen estranger no és considerat membre de ple dret de la comunitat escolar si els conflictes que experimenta no són abordables des de les eines d'aprofundiment democràtic que s'estan desenvolupant.
- Quan l'alumnat d'origen estranger no forma part de cap grup diferenciat, la seva identitat individual queda silenciada; l'escola deixa de ser conscient de les implicacions de la percepció de la seva diferència, i el potencial de la seva participació activa queda invisibilitzat tot i produir-se en un abast més gran (per exemple, en la participació en els rols de la mediació).
- La negació de qualsevol tipus de pràctica discriminatòria agreuja encara més la seva invisibilitat i fa més difícil un tractament adequat per eliminar els perjudicis i les agressions.
- Com a conseqüència d'això, en aquells casos en què hi hagi voluntat d'abordar aquest tipus de conflicte, la normativa posa traves a una resolució constructiva, i limita explícitament l'ús de la mediació escolar a casos d'humiliacions o vexacions per motius racistes o xenòfobs.

Institut de Ciències de l'Educació Josep Pallach
Tel.: (34) 972 41 87 02 - (34) 972 41 87 03 - Fax: (34) 972 41 82 47
simposi.ice@udg.edu
<http://www.udg.edu/simposiice>